

BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

*Bahar DOĞAN**

ÖZET

Bu araştırma Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerindeki halk bilimi unsurlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda Eyüboğlu'nun Dol Karabakır Dol ve Karadut şiir kitapları incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulguların yorumlanmasında Örnek'in, Türk Halk Bilimi kitabında halk biliminin çalışma konularını sınıflandırdığı yirmi beş madde kullanılmıştır.

Eyüboğlu'nun şiirlerinde köy, kasaba ve kent yaşamı; halk mimarisi; taşıtlar ve taşıma teknikleri; ekonomi türleri; halk ekonomisi; beslenme, mutfak, kiler; ölçme, tartma, hesaplama biçimleri; halk sanatları ve zanaatları; halk bilgisi; halk inançları, töreler, adetler, gelenek ve görenekler; geçiş dönemleri; kalıp hareketler, kalıp sözler ve sesler; halk edebiyatı; halk oyunları ile halk müziği ve araçları gibi halk bilimi unsurlarını içeren kullanımlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Şair, özellikle halk türküleri ve sanatlarına şiirlerinde fazlasıyla yer vermiştir. "Ne zaman bir köy türküsü duysam şairliğimden utanırım" diyen şair yurdun dört bir tarafındaki güzelliklere de şiirlerinde çokça yer vermiştir. Şiirlerinde yer yer bölgesel ağızlara yer vermesi de onu halktan biri yapmıştır.

Özellikle ders kitaplarımızda Eyüboğlu'nun şiirlerine daha çok yer verilmesi şair gibi çok yönlü kişilikler yetiştirmek adına önemli bir adım olabilir.

Anahtar kelimeler: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Halk bilimi, Şiir

FOLKLORE ELEMENTS IN BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU'S POEMS

ABSTRACT

The aim of this study is to figure out the folklore elements in Eyuboglu's poems. Thus, his poem books Dol Karabakır Dol and Karadut were examined. In this study, research model was used. In interpreting the results of the study 25 items which were classified by Ornek in his book "Turk Halk Bilimi", were used.

The examples in Eyuboglu's poems includes village,town and city life; folk architecture; vecihles and transportation technics; ecomomic type; classic folk-economy; nutrition, cuisine, storeroom; measurement, weighing and calculating methods; folk arts and handmade craft;

* Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Ü. Muallim Rifat Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: bahardogan44@gmail.com

folklore; folk believes, customs and traditions; transition period; stereotyped behaves and expression; folk literature; folk dance; folk music and folk musical instruments.

The poet in his pems give place to folk songs and folk arts enormously. The poets who says “ Whenever I hear a village song , I feel shame of my poesy” aslo give places to beauty of his country. Occasionally usuing local accents in his poems makes him a simple one from the public.

According to this study giving place Eyuboglu’s poems in the textbooks can be an important step for growing up persons who have versatile personality.

Keywords: Bedri Rahmi Eyuboglu, Folklore, Poem

Giriş

Halk, bir toplum içinde, ortak gelenek, görenek, davranış ve uygulamalardan oluşan bir kültürel düzende yaşayan insan topluluğudur. Yüzyıllar boyunca halk kavramı farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmıştır.

Halk, sadece bir insan grubu olmaktan öte bir kültür taşıyıcısıdır. Sözü edilen kültüre oyunuyla, müziğiyle, gelenek ve göreneğiyle toplumun tüm kesimlerinde var olan bir kimlik konumundaki ortak yaşantıdır. Bu ortak yaşantı halkbilim çerçevesinde incelenir (Yardımcı, 2009: 1).

Boratav’a (1999) göre halkbilim, birçok bilimlerin kavşak yerinde bulunan ya da onlarla birçok konuları ortaklaşa paylaşan bir bilimdir. Ruhbilim, dilbilim, toplumbilim, arkeoloji ve prehistuar genel olarak tarih, özel olarak da din, edebiyat ve sanat tarihleri, topluluk ve insanlık bilimlerin dışında da hekimlik, bitkiler bilimi... uzaktan yakından halkbilim ile ilişkileri olan bilimlerdir.

Örnek’e (2000) göre ise halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan bir bilimdir.

Yardımcı, “Halk Şiirinin Yeni Türk Şiirine Etkisi” başlıklı yazısında 1923’ten sonraki Yeni Türk edebiyatında Mehmet Emin Yurdakul, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklıgil, Cahit Sıtkı Tarancı, Mehmet Akif Ersoy, Orhan Veli Kanık, Ahmet Kutsi Tecer, Osman Atilla, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi ve Halil Soyuer gibi adların halk şiirinin pınarından yararlandıklarını örneklerle açıklamaya çalışmıştır.

Bu araştırma ise yukarıda belirtilen isimler gibi Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan birinin, Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun şiirlerindeki halk bilimi unsurlarını belirlemek üzere yapılmıştır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Leonardo Da Vinci hakkında yazdığı bir makalesinde Leonardo’yu şu sözlerle tanıtır: “*Ressam, heykeltıraş, mimar, mühendis, mütefekkir, şair, etti: altı hüner, on parmağında on sihirli fener, biri yanar, biri söner, Sanatkâr değil mübarek fener alayı. Bir ömre bu kadar marifet nasıl sığar? Düşünmesi bile zor. İnsanın başı döner*” (1987: 41). Aynı cümlelerle Bedri Rahmi tanıtılırsa ortaya şöyle bir tablo çıkar: Ressam, şair, öğretmen, yazar, mozaik sanatçısı, heykeltıraş, yazar, seramikçi, vitraycı, etti: dokuz hüner, on parmağında on sihirli fener, biri yanar, biri söner. Sanatkâr değil mübarek fener alayı. Bir ömre bu kadar marifet nasıl

Turkish Studies

sığar? Düşünmesi bile zor. İnsanın başı döner. Bu kadar marifetli bir insanın tüm çalışmalarında kaynak olarak halk pınarını seçmesi dikkat çekicidir. Onun halka, halk sanatlarına dahası halk bilimine bu kadar ilgili olmasında yetiştiği ortamların etkisinin olduğu söylenebilir.

Araştırmada kullanılacak olan model, var olan bir durumu var olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlayan tarama modelidir. “Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen şeyin gözlenip belirlenebilmesidir” (Karasar, 2010: 77).

Bu çalışmada veri toplama aracı Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Dol Karabakır Dol ve Karadut* şiir kitapları kullanıldığından fiziksel materyaller kullanılmıştır.

Araştırmada verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. “Betimsel analiz”de elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 224).

Elde edilen bulguların yorumlanmasında Örnek'in, Türk Halk Bilimi kitabında halk biliminin çalışma konularını sınıflandırdığı yirmi beş madde kullanılmıştır.

Bedri Rahmi “Tanık veya Bilirkişi” yazısında “Öyle şeyler var ki onları değiştirmeden yazacaksın” (1987: 28) der. Bu çalışmada Bedri Rahmi'nin şiirlerindeki halk bilimi unsurları örnek mısralarıyla olduğu gibi verilmeye çalışılmıştır.

Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)

Hayatının uzun bir dönemini İstanbul gibi ya da Avrupa'nın bazı şehirleri gibi büyük şehirlerde geçiren Eyüboğlu her zaman Anadolu'ya oranın insanlarına bağlı kalmıştır. Asıl hayatın, mutluluğun, yaşamın Anadolu'nun küçük şehir ve kasabalarında anlam kazandığını şiirlerinde şu şekilde belirtmiştir:

Oğlu Mehmed'e büyük şehirleri takdim ettiği şiirinde büyük şehirler ve küçük şehirler arasındaki farkı anlatmaya çalışmış ve oğluna büyük şehirlerin cazibesine kapılmaması gerektiğini öğütlemiştir:

*Büyük şehirlere bağlanma Mehmedim
Öyle bir şehre yerleş ki
Küçük fakat bizim olsun
Sokaklarında tanımadığın yüz
Ensesine şamar atamayacağın kimse dolaşmasın
Her ağacına elin
Her karış toprağına terin değsin
Ve kuytu evlerden birinde
Senden habersiz ölenler olmasın* (2003: 46).

Durmuş, “Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Anadolu” (2006: 8) başlıklı yazısında Eyüboğlu'nun şiirlerindeki büyük şehirler ve küçük şehirler arasındaki tezadı şu sözlerle açıklar:

Turkish Studies

“**Büyük Şehir**” isimli şiirinde; “*Tramvayda, sinemada, meyhanede, mabette. / Herkes kendi murdar karanlığına gömülmüş / Herkes gurbette*” (2003: 85) dizelerinde anlatılan kent ile, “**İri Şeftali**” isimli şiirinin dizelerinde dile getirilen ve bizim altını çizerek ya da yazı karakterlerini değiştirerek verdiğimiz sözcüklerde görülen zıtlık veya çelişki, aydın ile halk arasındaki kopukluğu anlatmaya yönelik bir işlev görür. “*Uy o benim yurdumu ayakta tutan / Uy benim kırımı pasımı yuyan / Uy o burcu burcu toprak tüten / Nasırlı, emektar, alçakgönüllü, köylü elleri*” (2003:297)

Yine “**Karadayı’ya Mektup**” isimli bir şiirinde 1946 senesinin Ağustos ayında Bursa’nın Orhaneli kazasının Çörel köyünden Karadayı’nın köy hayatı ile ilgili gerçekleri dile getirmesi şairi oldukça etkilemiş olacak ki Karadayı’nın sözlerini şiirine şu mısralarla taşımış:

Bana öyle bir öğretmen gönder ki

Hem ölü yıkasın

Hem teravi kaldırsın

Hem eski yazıyı söktürsün

Hem yenisini belletsin

Bizim köy otuz beş hane

Birden fazla hocayı neylesin netsin? (2003: 198).

Halk Mimarisi

Bedri Rahmi “**Güzel ile Faydalı**” şiirinde Tophane’de tahrip edilmemiş daha doğrusu kendisinin deyişi ile unutulmuş bir çeşmeyi şu sözlerle anlatmaktadır:

“*İşte nefis bir mermer kabartma ki göbeğinden gürül gürül su fışkırıyor. Bu kabartmalar bizim dede yadigarı taş işçiliğimizin en güzel örneklerindedir. Ana nakış: Acaip bir saksıda yetişen çeşitli meyvelerden ibarettir. Öyle fidanlar ki kiminden elmalar sarkar, kiminden armut, kiminden de püsküllü mısır... Resimde, nakışta mantık arayanların kulakları çınlasın. İşte size hiçbir çeşit taklit mantığına düşmeyen mermer meyveler. Koparabilirsen kopar, ısırabilirsen ısır...*” (2003: 75).

Ürgüp’ü anlatan şiirinde ise Bedri Rahmi “*Yatağı taş, yorganı taş, yastığı taş / Uykusu taştan*” (2003: 191) diyerek Ürgüp’ün mimarisinde taşın yerini belirtmiş olmaktadır.

Bedri Rahmi, yine yer yer halk hikâyeleriyle süslediği “**Güzel ile Faydalı**” şiirinde okuyucularına öyle bir **testin** hikâyesini anlatıyor ki her insanın böylesi bir testiye sahip olmak isteyeceği düşüncesi akıllara geliyor. Bu testi Kastamonu köylerinden birinde yontulan **çamçak**’mış. Şiirin hikâye bölümünde kabartmalar ve çamçak’ın diyalogları şiire ayrı bir hava katmıştır.

Taşlar Taşıma Teknikleri

Bedri Rahmi, Anadolu insanın yükünü sırtında taşıyan, onun derdine ortak olan eşekleri, eşek arabalarını da unutmamıştır. Bu arabaların Anadolu insanı için ne anlama geldiğini vurguladığı “**Üçüncü Tekerlek**” şiirindeki bazı mısralar şöyledir:

Bütün gün eşekle sıpayı düşündü Mernuş

Anadolu’nun kara çilesi

Kara bahtı kara gün dostu.

Jibi, fordu, şevrolesi

Dert ortağı, kulu kölesi (2003: 121)

Turkish Studies

Bedri Rahmi eşek arabalarının yanında at arabalarını da atları da ihmal etmemiştir. “**447 Tırnak Numaralı Beyaz At**” adlı şiirinde,

*Ama sen çoktan miadını doldurmuş
447 tırnak numaralı beyaz bir atmışsın*

diyerek tanıttığı atın nasıl vahşice, insafsızca kullanıldığını şu mısralarla anlatmıştır:

*Ama senin iler tutar tarafın kalmamış artık
Ama sen tökezliyormuşsun
Sağ böğründe sızı sol böğründe yara
Üç buçuk senedir sakatmışsın
Ama seni insanca değil
Bilmem nece yüklemişler (2003:137).*

Ekonomi Türleri

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde ekme, biçme, ürün alma gibi tarımsal öğeleri oldukça sık kullanmaktadır. Şairin şiirlerinde meyve isimlerini çok sık kullanması da onun toprağa bağlılığının bir göstergesidir. Eyüboğlu'nun toprağa, köylüye bağlılığını anlattığı “**Açıl Toprak Açıl**” şiirinden bazı mısralar şu şekildedir:

Açıl Toprak Açıl şiirinde şair;
*Açıl toprak açıl
Kurulsun sofralar!
Boğazına kadar öze boğulsun tohum
Çatlasın bereketinden dağlar
Gözümüz gönlümüz doysun (2003: 33)*

diyerek toprağın bereketini anlatırken bu bereketliliğin getirdiği mutluluğu “**Gönen Yollarında**” devam ettirmektedir:

*Bandırma Gönen arası
Bu yıl bereket senesi
Ay çiçekleri sarhoş
Mercimek yükünü tutmuş
Buğdayı arpası yüklü
Mısırlar pala bıyıklı (2003: 193).*

Bitkisel ürünlerin elde edilişiyle ilgili olarak da Bedri Rahmi “**Yazma Destanı**”nda okuyucularına cehri adlı bir bitkiyi şu mısralarla tanıtıyor:

*Cehri dediğin bir küçük tohum
Kaynatırken buram buram Temmuz kadar,
Tarla kokar, bal kokar...
Buna kırmız derler kırmızı değil
Çinimaçinden gelirmiş fi tarihinde.
Kırmızı dediğin bu küçük böcek
Buğday gibi ekilip biçilecek (2003: 98)*

Halk Ekonomisi

Şehirler küçüldükçe, hayat karmaşası çözüldükçe, büyük ihtiraslar yerini günlük küçük oyunlara bıraktıkça insanların paraya bakış açıları da değişmektedir. İşte Bedri Rahmi “**Cücüklü Soğan**” şiirinde parayı araç olarak gören bir kişinin hikâyesini anlatmaktadır:

*Mudurnu'nun Alagöz nahiyesinden Durmuş'a
Büyük ikramiye vurmuş*

Paramı nideceksin demişler.

Bundan böyle demiş

Her Allahın günü

Soğanın cücüğünü yiyeceğim cücüğünü (2003: 114).

Halk ekonomisinin en yoğun hissedildiği yerlerden biridir pazarlar. Üreticinin emeğini insanlara sunduğu yerlerdir pazarlar. Bir pazar yerinde renkler, sesler size hayatı anlatır. Ressam kimliğiyle gördüğü güzellikleri şair kimliğiyle anlatan Bedri Rahmi için de pazarlar ayrı bir önem taşır. Şair “**Denizli Destanı**”nda Denizli pazarını şu mısralarla resmediyor:

Al gözüm seyreyle Denizli pazarını

Bursa'da, Gönen'de, Çorum'da

Artvin'de görmedim benzerini

Pazar dediğin böyle kurulur

Şehrin ortasına allı pullu

Uçsuz bucaksız bir kilim serilir

Kilimde kaç çeşit nakış varsa

Bal olur, petek olur, bakraç olur

Bebek olur, beşik olur dizilir

...

Al gözüm seyreyle Denizli pazarını

Ak hayale sığmayan şeyler koyun koyuna

Dünümüz, bugünümüz, yarınımız

Kırmızı biberlerinden tut plastik kemerine kadar

Çalısı, çırpısı, bakracı, balıyla

DDT'si, bit tozu, naylon peştemaliyle (2003: 142).

Beslenme- Mutfak- Kiler

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde geçen hayvansal besinler “**Türküler Dolusu**” şiirinde “*Bir dilim Trabzon peyniri*” (2003: 101) ve “**Denizli Destanı**”nda “*Bir yanda tulum peynirleri tıklım tıklım dolu*” (2003:142) mısralarında geçen “Trabzon peyniri” ve “Tulum peyniri”dir. Yine “**Türküler Dolusu**” şiirinde geçen “*Bir çimdik çavdar*” mısrasındaki çavdar ve “**Gönen Yollarında**” şiirinde geçen “*Ay çiçekleri sarhoş/ Mercimek yükünü tutmuş/ Buğdayı arpası yüklü/ Mısırlar pala bıyıklı*” (2003: 193) mısralardaki ay çiçek, mercimek, buğday ve arpa ise bitkisel besinler arasında gösterilebilir.

Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri (Zaman ve Mesafe Kavramları)

Bedri Rahmi “**Kusura Bakma**” şiirinde zamanın kendisine göre anlamını şu mısralarla anlatıyor:

Kusura bakma

İçinde bulunduğum an

Bir yarım geçmişte neyleyim

Gelecekte öteki yarın

Zaman dediğin haspa üç ayaklı

Birinin canı ötekinde saklı

Şu ânın canı gelecekte

Geleceğin canı geçmişte saklı (2003: 317)

Halk Sanatları ve Zanaatları

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde halk sanatı ile ilgili değerlendirmelerine geçmeden makalelerinde bu konuya nasıl değindiğini bilmek onun şiirini anlamak konusunda daha yararlı olacaktır.

Bursa'nın ilçelerinde yapılan bir süs eşyasının "Sinek Sarayı"nın çok ucuza satıldığını gören Bedri Rahmi bu konudaki rahtsızlığını "**Sinek Sarayı**" başlıklı yazısında şöyle belirtmektedir:

"Hey! Benim emeklerini, göz nurunu, yüreğini bedava savuran köylüm! Ama cömertliğin bu kadarına Avrupa'da Amerika'da biliyor musun ne diyorlar! Ama şunu bilesin ki Avrupa'da olsun Amerika'da olsun yirmi sene üst üste her Allah'ın günü dört beş saat durup dinlenmeden ıslık çalabilene 'sanatçı' diyorlar. Sen ıslık çalar gibi kilim dokursun, türkü söylercesine översin, toprak kazarsın, savaşırsın, ölürsün. Sen dört gün çalışarak ördüğün sinek sarayından 4 lira kazanıyorsan, o dört defa ıslık çaldı mı, en az 4 bin lira kazanıyor, senin el emeğin, göz nurun böylesine çar çur olunca ben utancımın yerin dibine geçiyorum." (1987: 108)

Köylüsü için çırpınan onun hakkının yenilmesine üzülen kendi toprağına, sanatına sahip çıkan Eyüboğlu halkı için yazdığı **Kâğıtsız- Kalemsiz** şiirinde şunları söylemektedir:

Ömürbillah okul yüzü görmemiş
Ak ellere kurşun kalem değmemiş
Kaderine küsmüş bize küsmemiş
Kilimi dokuyan ellere kurban

...

Ömürbillah okul yüzü görmemiş
Kömür gözler ak kâğıdı bilmemiş
Bu koca kilimi nasıl donatmış
Hiç almadan veren kullara kurban" (2003: 250)

Bedri Rahmi halk sanatında kişilik eksikliğinin olduğunu belirttiği yazısında kendisinin iki de bir halk sanatı üzerinde durmasından rahatsız olanlara cevap verdiği **Gelenek ve Kişilik** adlı yazısında şunları belirtmektedir:

"Günümüz sanatında halk sanatının aldığı önemli yeri göremeyenler, 'Daha da neler!' diyorlar. 'Yüzyıllardan beri ayak altına serilen kilim sanat eseri olur mu? İçerisine soğan sarımsak doldurulan köylü heybesinde sanat değeri aranır mı? Bir köy türküsünün sayılı şairler arasında yer alması şiir sanatına küfür değildir de nedir?" (1987: 133)

Bu şekilde düşünen kişilere "**Hasır İskemle**" başlıklı yazısında şunları söylüyor:

Kilim ayak altına serilir, ama ayakla dokunmaz, göz nuru ile dokunur. Yemek tabağı, bulaşık kovaşına girer, çıkar ama sanatkâr elinden çıkmış bir tabak, dilediği zaman, baş köşeye geçer oturur. Git, dünyanın en büyük müzelerinde baş köşeye oturmuş vitrinleri alıcı gözle incele. Bugün şaheser damgası yemiş binlerce eser, vaktiyle ya mutfakta vazifeli idi, ya yemek odasında yahut yatak odasında. Bu eşya bugün bal gibi sanat eseri muamelesi görür de zamanımızın usta ellerinden çıkan ev eşyası niçin küçük görülür? (1987: 263)

Bedri Rahmi **Güzel ile Faydalı** şiirinde yukarıdaki düşüncesini desteklercesine "Ben arıya arı demem/ Arının balı olmalı/ Ben güzele güzel demem/ Güzel faydalı olmalı" (2003: 71) mısralarıyla sanat eserinin sadece güzelliğe sahip olmasının yeterli olmadığını aynı zamanda işlevsel olması gerektiğini belirtmektedir.

Bir kilimin, bir nakışın, bir heybenin Bedri Rahmi'deki yansıması "**Denizli Destanı**"nda da şu mısralarla hayat bulmuştur:

Al gözüm seyreyle Denizli pazarını
Bir kilim, bir heybe, bir nakış
Dünyada eşi emsali görülmemiş
Bu ne sabırdır Allahım bu göz nuru nedir?
Amman nakış deyip geçme Mernuş
Sittin sene önce de aynı kilim, aynı heybe, aynı örgü

Turkish Studies

*Aynı tezgâhlarda böyle dokunurmuş
Tine aynı yün, aynı iplik, aynı tezgâh, aynı eller
Ama aradan neler geçmiş, neler geçmiş, neler... (2003: 145).*

Bedri Rahmi'nin halk sanatları ile ilgili işlediği temalardan biri de **yazmalardır**. Yazmanın nasıl yapıldığını, hangi aşamalardan geçtiğini mısralara döktüğü "**Yazma Destanı**"nda "*Yazma üstüne ne söylesem az/ En belalısi siyah üstüne beyaz*" (2003: 99) demiştir.

Halk Bilgisi

Bedri Rahmi Halk hekimliği inançlarına göre iyileştirilmeye çalışan körpecik bir gelinin ölüme giden hikâyesini "**Körpe Gelin**"i çok etkili bir şekilde mısralara dökmüştür:

*Bir avazı yerde körpe gelinin
Bir avazı gökte
Acıdan
Kahırdan
Utançtan delirecek
Eline bir bıçak verseler
Süt çıksın diye bağına saplayacak
Sağdan öğütler yağar soldan bir sürü öğüt (2003: 174).*

Halk botaniği ile ilgili kavramlara ise "**Oğlum Mehmed'e Ağaçlarımızı Takdim Ederim**" başlıklı şiirinde şöyle yer vermiştir:

*"Biz bu ağaçları uzak ormanlardan getirdik.
Meyveleri zehir zıkkım
Dalları diken içersinde
...
Biz bu ağaçlara evlat gibi baktık tosunum
Onlar da bizden hiçbir şey esirgemediler
Ne bir mevsim atladılar
Ne bir hasat gizlediler" (2003: 42)*

Halk İnançları; Töreler, Adetler, Gelenekler, Görenekler

Bazı adetler vardır ki niçin yapıldığını kimse bilmez sadece yapıldığı zaman istenilen şeyin gerçekleşeceğine inanılır. İşte bu durumları anlattığı **Ne Sulu Ne Susuz** şiirinde Bedri Rahmi şöyle der:

Rivayet olunur kim, ana südüne doyamayan kimi bebeler duvarın kirecini yalamış, nar tomurcuğu dudaklar üstünde badana beyazı kalsiyum kendisiymiş. Kireci yalamayan bebeler kalsiyum kılığında kemik veremi olurlarmış (2003: 320).

Ölen bir kişini arkasından yapılan gelenek ve görenekleri de şiirlerine yansıtmıştır Bedri Rahmi:

Üçüncü Mektup şiirinden;
*Kalanlara Yasin
Gidenlere Mevlüt
Sen bunu kırk gün gece unut! (2003: 19).*

Geçiş Dönemleri

Doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş dönemleriyle ilgili özelliklere de Bedri Rahmi'nin şiirlerinde sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle ölüm temasının hatta ölüm korkusunun şairin hayatında ve şiirlerinde oldukça fazla yer tuttuğu söylenebilir. Aslında Bedri Rami'nin yaşadığı şey ölüm korkusundan farklı bir duygu, onun yaşadığı yaşama sevinci bu dünyadan ayrılmama isteği...

Hamilelik dönemi özellikleri ve doğum ile ilgili kavramları kullandığı mısraları şöyledir:

Bir Porsiyon Dünya şiirinden;

İnsan hali türlü türlü derdi var

Bir de baktın aş eriyor nazlı yâr... (2003: 93).

Küçük yaşta ana olan “**Körpe Gelin**”in şiirinden;

Anası Mernuş'u on üçünde doğurmuş

Aslan minik ana

Allem etmiş kalem etmiş

Doğurmuş doğurmasına... (2003:173).

Denizli Destanı'nda ise doğum, ölüm hepsi bir arada verilmiş:

Bir emzikli ana gördüm 14 yaşında

...

Çocuk mu? Ana mı? Gelin mi?

Ömrünün sonunda mı, başında mı?

...

Hele bir tane gördüm ayan beyan sıtmalı

Gözlerinde ölüm vardı

Ölüm dizlerinin dibinde

Kuyuya düşmüş bir bakraç gibi parladı

Bir yamalı bohça sırtında mezarı

Azrail boynuna takmış hızarı (2003: 146).

“**Korkma**” şiirinde ölüm ile karşılaşan şairin duygularını aktardığı mısraları şunlar:

Dün sabah işe giderken

ölümü gördüm

ölümü

Ansızın kesti yolumu

Usulca tuttu kolumu

korkma dedi (2003: 266).

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde geçen cennet, cehennem, mahşer, huriler gibi kavramlar onda ahiret inancının olduğunu göstermektedir ama Bedri Rahmi kendisine verilen canın kendisinden alınmasını kabul etmek istemez. Bu sebeple **Yaradana Mektuplar** şiir kitabında yer alan şiirlerinde yer yer Allah'a isyan eden ifadeler kullanmış olsa da sonrasında Allah'a olan inancını ifade eden dizeleri kaleme almıştır:

Birinci Mektup'ta Bedri Rahmi'nin çelişmesini görüyoruz. Şair hem bu dünyada kalmak istiyor hem de diğer dünyayı merak ediyor. Bu duygularla yazılan mısralar şunlardır:

Yedi kat yerin dibinde hep aynı muamma, aynı kasvet, aynı hüznün,

...

Sana gözbebeklerimi gönderiyorum,

Âdem Babamıza götür

Zahmet olmazsa, onları kafatasındaki boşluğa taksın;

Şöyle evire çevire bir baksın

Ve söyleyin sana intibalarını

...

Şaka bertaraf

Ömürlerimizi birbirine ekleyip sana doğru geliyoruz (2003: 15).

İkinci Mektup şiiri şairin isyanını dile getirdiği mısralarla bezenmiş:

Sen, istediğin kadar bize cennetini methet

Göklerine zümrüt döşe ve hurilerle teşrif et

*Sen gel benim canımı al, sonra da cennete ilet
Sen onu cinlere vâdet, cansız neme lâzım cennet
Sen bana canımı terk et, kara toprak bin bereket* (2003: 16).

Dördüncü Mektup'ta Allah'a olan hayranlığını şu sözlerle dile getiriyor:

*Bu can âzat!
Beni cennet kapısında gözet
Senden bana kalan dünya
Benden sana kalan ahret.
Ben senin hayranınam* (2003: 21).

Ölüme Dair şiirinin mısralarında ise insanların ölüme bakış açılarını dile getiriyor:

*Ölümü zararsız bir mahlûk haline getirmek istediler
Göz yaşını icat ettiler.*

...

*Ölüme kardeş gibi ısınmak istediler;
Kabristanın tuttular elinden
Şehrin orta yerine getirdiler,
Taş üstüne taş kodular
Üstüne nakış oydular.
Serviler açıldı orta yerinden
İçerisine rengârenk kuşlar
Yemyeşil dualar dolduruldu* (2003: 26).

Kalp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)- Kalp Sözler ve Sesler

Bu bölümde Bedri Rahmi'nin şiirlerinde geçen günlük hayatla ilgili sözlere, yöresel ağız özellikleriyle dile getirilen mısralara yer verilmiştir:

*Su gibi aziz ol her daim
Ekmek kadar mübarek* (**Susadım**) (2005: 47).

Kullanılan bazı özel halk terimleri ise şunlardır:

Ve yağmur çift çubuk için değil (**Biz De**) (2005: 33).

çift çubuk: 1. Çiftçilik yapabilmek için gereken her türlü araç. 2. Mal, mülk para edebilen tüm varlıklar (<http://www.tdk.com>).

Martıya zinos derdik değil mi? (**Trabzon Deyince**) (2003: 229).

Kiminin reyhasından geçilmez (**Türküler Dolusu**) (2003: 103).

reyha: Güzel koku. (<http://tr.wiktionary.org/wiki/reyha>).

Bedri Rahmi Trabzonlu olduğu için özellikle kendi yöresinin ağız özelliklerini şiirlerinde kullanmayı tercih etmiştir:

Üyyy üreme sevincine (**Mavi Tohum**) (2003: 212).

Üyyy!.. yesun oni nenesi (**Sakal Makal Yahut Aferin Oğlum Ahmet Bu Yolda Devam Et**) (2003: 90).

Uy benim kiritimi pasımı yuyan (**İri Şeftali**) (2003: 297).

Sudakini gapıp da kaçan mı?" (**Minare ile Meneviş**) (2003: 117).

Halk Edebiyatı

1. Masallar ve Tekerlemeler: Bedri Rahmi şiirlerinde masalsı ifadelerle, söyleyişlere, tekerlemelere çokça yer vermiştir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012*

*“Başlarımın Kaf dağına değmiş
Başlarımız Kaf dağından aşılıyor: Koşuyoruz.
Atlarımız Ne Arap, ne Acem
Ne de Hind masallarından inme” (Kiraz Ayı Geliyor) (2003: 58).*

*Az gittim uz gittim
Dere tepe düz gittim (Devlete ve Millete Dair) (2005: 23).
Az gittiler uz gittiler
Dere tepe düz gittiler (Akıl ile Gözün Hikâyesi) (2005: 112).*

*Ama yağmur yağıyormuş
Seller Akıyormuş
Arab kızı damdan bakıyormuş (447 Numaralı Beyaz At) (2003: 138).*

*Elemtere fiş
Kem gözlere şiş (Elemtere Fiş) (2003: 253).*

Üçüncü Mektup'ta geçen “Al gözüm seyreyle ifadesi” (2003: 18), Petekkıran'da geçen “Bir varmış bir yokmuş” (2003: 187) ifadesi ve Talash'da geçen “Onlar ermişler muratlarına/ Amma Talastakiler çıkıp oturmuş/ Henüz soğumamış kerevetlerine” (2005: 62) ifadelerinin şairin şiirine masal havası kattığı söylenebilir.

Kırk Odalı Konak'ın beşinci odasındaki kız dizlerine oturmuş beş çocuğa Dilâlem Çengisi'ni (Mustafa Özer de “Muzdarip” şiirinde Dilâlem Çengisi'nden söz eder) anlatmaktadır:

*Çocuklar korkularından taş kesildiler
Ve hepsi taş kesilince onları aldılar
Bir guguklu saatin üstüne koydular (2003: 53).*

Durukođlu “Bedri Rahmi'nin Şiirlerinde Halk biliminden Yararlanış Biçimi” başlıklı makalesinde şairin şiirlerinde kullandığı tekerlemeleri, söz kalıplarını belirtmiştir.

2. İlahiler: Bedri Rahmi şiirlerinde ilahilere göndermeler yapmıştır.

Kırk Odalı Konak'ın dördüncü odasında şair okuyucularına bir Yunus ilahisi dinletir:

*Dördüncü odada bir ilahi duyulur
Bu ilahi Yunus'undur (2003: 52).*

Yine “Toprak Adın Zikredelim Evvela” şiirinde Süleyman Çelebinin Mevlid'inden iki dizeyi “Allah” yerine “Toprak” kelimesini koyarak kullanır:

*Toprak adın zikredelim evvela
Vacip olur cümle işte her kula (2003: 346).*

3. Maniler: Bedri Rahmi “Acımak” şiirinde Çanakkale yöresinin Akçapınar köyüne ait bir maniye de gönderme yapmıştır:

*Şu dağın başında bir top gülüm var
Uzun sözün kisası hepimize ölüm var (Ebabil Kuşları) (2005: 15).*

Devamı:

**Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var
Ölüm değil şu gençlikte zulüm var
Atma anan şu dağların ardına
Kimsem yok yansınlar**

(http://www.burasicanakkale.com/burasicanakkale/sayfalar/acilansayfa/koylerimiz/akcapinar_koyu.htm).

4. Atasözü ve Deyimler: Bedri Rahmi her ne kadar **Yar Yüreğim Yar** şiirinde “*Bir saniye susun ata sözleri*” (2003: 65) dese de o atasözlerinden, deyimlerden ayıramaz. Atasözü ve deyimleri şiirlerinde sıkça kullanır. Eyüboğlu'nun şiirlerini okuyanlar, onun şiirleriyle halk sanatlarına, halk edebiyatına daha çok bağlanacak ve bir şiiere atasözlerinin ne kadar yakışabileceğini görecektir:

Üç Dil şiirinden;

Kırmızı gülün alı var demesini

Nerden ince ise ordan kopsun demesini

Atın ölümü arpadan olsun demesini

Keçiyi yardan uçuran bir tutam ottur demesini (2003: 166) mısraları atasözlerini barındırması bakımından dikkate değer örneklerdir.

Ölmüş eşek kurttan korkmaz (Yollara Yollara) (2003: 91),

Her kuşun eti yemez (Her Kuşun Eti Yahut Misket Havası) (2003: 260),

Geçti borun pazarı/ Sür eşeği Niğde'ye (Trabzon Deyince) (2003: 228) mısraları atasözleri içeren şiirlere verilebilecek örneklerdir.

5. Halk Hikâyeleri: Bedri Rahmi şiirlerini yer yer yöresel halk hikâyeleriyle de süslemektedir. **Güzel ile Faydalı** (2003: 77) şiirinde bir testinin hikâyesini anlatılırken **Ne Sulu Ne Susuz** (2003: 319) şiirinde sarhoş bir gencin sevdiği kız uğruna içkiden vazgeçişinin hikâyesi anlatılmaktadır. **Taşlar** (2003: 188) şiiri ise Kâbe yapısında yer alabilmek için yollara düşen taşların Kâbe yapısının bittiğini duyduklarında hissettikleri duygunun hikâyesini anlatmaktadır.

6. Halk Şiiri: Bedri Rahmi şiirlerinde Karacaoğlan, Aşık Veysel, Yunus Emre gibi halk şairlerinden sıklıkla bahseder ve onların şiirlerine göndermeler yapar:

Bir Karacaoğlan tadın övmeye

...

Veysel der ki “Pavlika'ya tutsam seni”

Canım Veysel bu beylerin işi ne? (Bir Porsiyon Dünya) (2003: 92).

Âşık Veysel'e Selam şiirinden;

Sekizinde düzenlemiş sazını

Dokuzunda düşmüş garip yollara

Sazına banmış sözünü

Acısını, sızısını ekmeğine katık etmiş

...

Yol verin ağalar yol verin beyler

Bu gelene Veysel derler (2003:195).

Merhaba Yeşil şiirinde şairin “*Yeşile de deli gönül yeşile/ Canım kurban Kâtibi'nin sözüne*” (2003: 127) mısrasındaki “deli gönül” sözüyle 17. yüzyılda yaşayan halk ozanı **Âşık Kâtibi'nin “Deli gönül melul olup gam yeme”** (Özgül: 1996) sözüne gönderme yaptığı düşünülmektedir. Ayrıca aynı şiirde geçen “*Muhabbet bir ekin ekip yeşertmek*” mısrasıyla da yine **Kâtibi**’ye ait olan ve **Âşık Veysel**’in seslendirdiği “**Gel Ey Talip Bu Bir Esrar- ı Haktır**” türküsüne gönderme yapılmıştır.

Selam ile Haram şiirinde ise “*Biz dünyadan gider olduk/ Kalanlara selam olsun*” diyen **Yunus Emre**’ye gönderme yaparak şiirine şöyle devam etmektedir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

*Ama hep böyle gidecekse bu dünya
Kalanlara haram olsun* (2003: 215).

7. Halk Türküleri: Bedri Rahmi'nin şiirlerini okuyan herkes onun tam bir türkü âşığı olduğunu gözlemleyebilir. Hemen hemen her şiirinde halk türkülerinden birine gönderme yapan şair, elinden geldiğince türkülerini korumaya, onlara sahip çıkmaya çalışmıştır. Yaşadığına şahit olarak dahi türkülerini göstermiştir:

*Yaşadım!
Yollar ve sevgili türküler şahidimdir* (**Bir Şahit Aranıyor**) (2003: 60).

Türküler Dolusu şiiri onun nasıl bir türkü âşığı olduğunun en açık göstergesidir:

*Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam şairliğimden utanırım
Şairim
Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum
Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim
Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm* (2003: 102).

Yine aynı şiirinde Eyüboğlu bir Orta Anadolu türküsü olan **Kâzım'ın Türküsü**'ne (Kaynak: Nail Tan, Salih Turhan) de gönderme yapmıştır. Hatta Bedri Rahmi'nin bu şiirinden etkilenerek **Orhan Veli'nin de Efkarlanırım** şiirinde Kâzım'ın Türküsü'ne gönderme yaptığı belirtilebilir:

*Nasıl unuttur nasıl
Ömründe bir defa Kâzım'ın türküsünü dinleyen* (2003: 104).

Bedri Rahmi **Can İlâhisi** şiirinde de Bursa yöresine ait "**Meşeli Dağlar**" türküsüne (Kaynak: Muzaffer Sarıözen) gönderme yapmıştır:

*Hamamın üçtür kurnası
Üçünde üç kız yunası* (2003: 108).

Gön şiirinde de şair önce
Kâtibime kolalı da gömlek diyordu

...
*Sonra durup dururken
Olmayacak bir türküye atlıyordu*

...
*Mardini de yavrum merdini diyor
Kim bilir kimin derdini* (2003: 131).

Bu şiirde geçen "Mardini de yavrum merdini/ Kim bilir kimin derdini" dizeleri Kastamonu İnebolu yöresine ait "Birini Yavrum Birini" türküsünün dizeleridir (Kaynak: Sarı Recep, Derleyen: Muzaffer Sarıözen).

Halk Oyunları (Dansları)

Bedri Rahmi, "**Denizli Destanı**"nda:
*Zeybeğini oynamış, Zeynebini söylemiş
Horonunu tepmişiz Anadolu'nun*

Halayını çekmişiz ama

Çilesini çekmeye yanaşmamışız (2003: 141).

dizeleriyle zeybeğine, horonuna, halayına sahip çıkmıştır.

Bedri Rahmi “**Hüzün Geldi**” şiirinde acısını yaşarken sevdiğini kaybetmenin o çok sevdiği türkülerinden, horonundan, halayından da kendi acısına katılmasını bekler:

Türküler bitti

Halaylar durdu

Horonlar durdu (2005: 67).

Halk Müziği ve Araçları

Halk türküleri bölümünde belirtilen her şey bu bölüm içinde geçerli olacaktır.

Bunun yanı sıra, “İstanbul Destanı” şiirinde şair İstanbul deyince aklıma, der ve sıralamaya başlar onun için İstanbul’u İstanbul yapan şeyleri. Bunlardan biri de şudur:

“Köşede sedef kakmalı tombul ud” (2003: 148).

Geçti Gider şiirinde de şair davulun özelliğini başka bir varlığa yükler:

“Gökler davul gibi gerilmiş durur” (2003:66).

Sonuç

Eyüboğlu’nun şiirlerinde köy, kasaba ve kent yaşamı, halk mimarisi, taşıtlar ve taşıma teknikleri, ekonomi türleri, halk ekonomisi, beslenme, mutfak, kiler, ölçme, tartma, hesaplama biçimleri, halk sanatları ve zanaatları, halk bilgisi, halk inançları, töreler, adetler, gelenek ve görenekler, geçiş dönemleri, kalıp hareketler, kalıp sözler ve sesler, halk edebiyatı (masallar ve tekerlemeler, ilahiler, maniler, atasözü ve deyimler, halk hikâyeleri, halk şiiri, halk türküleri), halk oyunları ile halk müziği ve araçları gibi halk bilimi unsurlarını içeren kullanımlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Şair, özellikle halk türküleri ve sanatlarına şiirlerinde fazlasıyla yer vermiştir. “Ne zaman bir köy türküsü duysam şairliğimden utanırım” diyen şair yurdun dört bir tarafındaki güzelliklere de şiirlerinde çokça yer vermiştir. Şiirlerinde yer yer bölgesel ağızlara yer vermesi de onun halktan biri yapmıştır.

Edebî bir tür olan şiirin öğrencilere, okurlara estetik bir bakış açısı kazandırma, onların yaratıcılığı geliştirme gibi özelliklere sahip olduğu bilinmektedir.

Eyüboğlu’nun şiirlerini okuyacak okurlar edebî bir zevk tatmanın dışında, ekonomi, coğrafya, sosyoloji, psikoloji gibi alanlara özgü bilgiler de keşfedebilirler. Bunun dışında şairin şiirleri okuyucularına kendi coğrafyalarını, kültürlerini tanıma fırsatı tanınması ve çevrelerine farklı bir gözle bakmayı öğretmesi bakımında da oldukça anlamlıdır.

Şair gibi çok yönlü kişilikler yetiştirmek adına özellikle Türkçenin öğretiminde önemli bir araç olan ders kitaplarında Eyüboğlu’nun şiirlerine daha çok yer verilebilir. Ayrıca şairin şiirlerinde özellikle halk edebiyatı ürünlerine sıklıkla yer vermiş olması hem öğrencilerin bu alanda bilgilendirilmesi hem de onların söz varlığını zenginleştirmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada şairin sadece şiirlerindeki halk bilimi unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında Eyüboğlu’nun diğer eserlerindeki halk bilimi unsurlarının da tespiti araştırmanın tamamlanması açısından gereklidir.

KAYNAKÇA

- BORATAV, Pertev Naili (1999). **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- ÇELİK, Abdullah (1996). **Bedri Rahmi Eyüboğlu**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- DURMUŞ, Mitat (2006). "Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Anadolu". **Uluslararası Trabzon ve Çevresi Kültür ve Tarih Sempozyumu**, <http://www.scribd.com/doc/25378092/TRABZON-Bedri-Rahmi-nin-%C5%9Eiirlerinde-Anadolu> (ET: 26.05. 2010)
- DURUKOĐLU, Salim (1997). "Bedri Rami'nin Şiirlerinde Halk biliminden Yararlanış Biçimi". **Folklor ve Edebiyat Dergisi**. Cilt:2 S.9
- EROL, Turan (1984). **Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu Yetiştirme Koşulları, Sanatçı Kişiliği**. İstanbul: Cem Yayınevi
- ERZEN, R. Melih (2007). **Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiiri Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1987). **Delifışek**. Ankara: Bilgi Yayınevi
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2003). **Dol Karabakır Dol**. İstanbul: İş Bankası Kültürel Yayınları
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005). **Karadut**. İstanbul: İş Bankası Kültürel Yayınları
- KARASAR, Niyazi (2009). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2000). **Türk Halk Bilimi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- ÖZGÜL, Mustafa, TURHAN S. ve DÖKMETAŞ, K. (1996). **Notalarıyla Uzun Havalarımız**. Ankara
- YARDIMCI, Mehmet (2009). "Halk Bilimi". **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi**.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mehmet_yardimci_halk_bilimi.pdf (ET: 20.05.2010)
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçki Yayıncılık.